

بررسی نقش کیفیت زندگی بر ابعاد سازگاری دانش آموزان دبستان دکتر حسین کارشکی^۱، سید احسان افشاری زاده^۲، حمید ناصربان^۲

مقدمه

در عصر اطلاعات و فناوری کنونی، برای تجزیه و تحلیل و سازمان دهی کارآمد، باید از توانایی ها و مهارت هایی برخوردار باشیم تا بتوانیم همواره در شرایط مختلف با محیط خود سازگار شویم (شریفی، ۱۳۸۴). سازگاری دانش آموزان در مدارس می تواند سطح کیفیت آموزش را بالا برده و بهره وری فرد را در کسب دانش و ارتقای سطح کیفی زندگی افزایش دهد. در نگاهی وسیع می توان سازگاری را معادل سازش قرار داد که در این صورت بخش زیادی از موضوعات روانشناختی را در بر می گیرد (پورشهریار و همکاران، ۱۳۸۷). گوداشتاين و لانيون (مظاهري، باغبان و فاتحي زاده، ۱۳۸۵)، به نقل از خوش کنش و همکاران، (۱۳۸۹) بیان می کنند که سازگاری فرایندی پیوسته است که توانایی و مهارت های ناشی از تجارب یادگیری اجتماعی فرد، او را قادر به ارضای نیازهای خود می کند (رحیم نیا و رسولیان، ۱۳۸۵)، به نقل از خوش کنش و همکاران، (۱۳۸۹). از سازگاری می توان سطوح متفاوتی ارایه کرد که در یک نوعی تقسیم بندی شامل بعدهای اجتماعی، عاطفی، جسمانی و اخلاقی می شود (خوش کنش و همکاران، ۱۳۸۹) و در نوعی رایج تر سازگاری سه سطح عاطفی، آموزشی و اجتماعی دارد (پورشهریار و همکاران، ۱۳۸۷). منظور از سازگاری آموزشی، سازگاری در محیط مدرسه، معلمان، همکلاسی ها، مواد آموزشی و محتوای دروس و همچنین علاقه مندی به تحصیل و توجه به درس می باشد (احمدی و همکاران، ۱۳۸۸).

از جمله عواملی که با سازگاری همبستگی بسیاری دارد بهداشت هیجانی است که در موفقیت تحصیلی و سازگاری آموزشی نقش مهمی ایفا می کند. همچنین هوش هیجانی یکی دیگر از مهمترین و قوی ترین عوامل موثر بر سازگاری آموزشی گزارش شده است (موسوی و همکاران، ۱۳۹۱). در پژوهشی نشان داده شد که نمره های هوش درون فردی و بین فردی ۲۲ درصد از واریانس سازگاری اجتماعی را تبیین می کند (شریفی، ۱۳۸۴). همچنین از میان ویژگی های روانشناختی پنج عامل هویت جنسی، اشتراک، انعطاف پذیری، اجتماعی شدن و سلطه گری در مقایسه با دیگر عوامل، بیشترین توان را در پیش بینی سطوح سازگاری دارند (پورشهریار و همکاران، ۱۳۸۷). بنابراین عواملی همچون هوش هیجانی، نمره های هوش درون فردی و بین فردی، هویت جنسی، اشتراک، انعطاف پذیری، اجتماعی شدن و در نهایت سلطه گری را در سازگاری موثر دانست. گلاسر در نظریه انتخاب خود پنج نیاز اساسی را که شامل بقا، عشق، قدرت، آزادی و تفریح است معرفی می کند (گلاسر، ۱۳۸۵)، به نقل از خوش کنش و همکاران، (۱۳۸۹). نتیجه پژوهش خوش کنش و همکاران (۱۳۸۹) نشان داد که از طرفی ارضای نیازهای بنیادین گلاسر، موجب افزایش سازگاری اجتماعی می شود و از طرف دیگر فری و ویلهیت، (۲۰۰۵) معتقدند (به نقل از خوش کنش و همکاران، ۱۳۸۹) که پژوهش های انجام شده در سال های اخیر تامین این نیازها را، راهی برای بهبود کیفیت زندگی می دانند.

کیفیت زندگی یک موضوع مهم در رشته های مختلف از جمله روانشناسی، اقتصاد، پزشکی و جامعه شناسی محسوب می شود (کوستانزا و همکاران، ۲۰۰۷)، به نقل از آسیوده ملکوک، (۲۰۱۱). این مفهوم گسترده بر ابعاد گوناگون فرد اعم از جسمی، روحی و روانی موثر است (نجفی و همکاران، ۱۳۸۹). کیفیت زندگی به رضایتمندی فرد از مسائل زندگی، مربوط می شود که از نظر فرد مهم تلقی می گردد و آنچه که ارزشمند است کیفیت زندگی می باشد و نه صرفاً کمیت آن. (علوی و همکاران، ۱۳۸۹). سازمان بهداشت جهانی (WHO) هماهنگی فهم افراد از خودشان در زندگی، بافت فرهنگی و نظام ارزش هایی که در آن زندگی می کنند با اهداف، انتظارات، معیارها و تمایلاتشان را کیفیت زندگی می داند (احمدی گناب، ۲۰۱۱). کیفیت زندگی در مدرسه دارای هفت بعد رضایت عمومی، عواطف منفی، رابطه با معلم، فرصت، پیشرفت، ماجراجویی و انسجام اجتماعی می باشد (سلطانی شال و همکاران، ۱۳۹۰). که جنسیت یکی از عوامل موثر در میزان این ابعاد می باشد (قنبری و همکاران، ۱۳۸۰، به نقل از علوی و همکاران، ۱۳۸۵). سلامت روانی، شادی و مهارت های فردی (احمدی گناب، ۲۰۱۱) از دیگر عوامل موثر بر آن می باشند. همچنین بخشی از آموزش مهارت های زندگی که باعث افزایش رضایتمندی دانش آموزان از زندگی می شود (محمدی، ۲۰۱۱)، در مدرسه تامین می گردد. از آنجایی که وجود شادی در مدرسه باعث تسهیل روابط اجتماعی (طالب زاده و سمکان، ۲۰۱۱) می شود می توان آن را به عامل دیگر مرتبط با افزایش کیفیت زندگی دانست.

با توجه به آنچه گفته شد میان کیفیت زندگی و سطوح سازگاری رابطه ای وجود دارد. با مرور پژوهشها می توان گفت اغلب پژوهش های انجام شده در میان بزرگسالان صورت پذیرفته است. بدیهی است درک میزان رابطه میان سطوح کیفیت زندگی بر سازگاری دانش آموزان در سال های ابتدایی تحصیل، می تواند تاثیر بسزایی در روند تحصیل آن ها در مقاطع بعدی داشته باشد. صاحب نظران و خانواده ها با استفاده از نتایج چنین پژوهشی و پژوهش هایی از این قبیل به عوامل موثر در روند تحصیلی دانش آموزان پی برده و برای بهبود هرچه بیشتر نظام آموزشی برنامه ریزی های لازم را انجام خواهند داد. هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه ابعاد کیفیت زندگی با سطوح سازگاری در میان دانش آموزان دوره دبستان است.

۱- عضو هیات علمی دانشگاه فردوسی مشهد

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی دانشگاه فردوسی

روش

از آن جایی که پژوهش حاضر به بررسی رابطه خرده مولفه های کیفیت زندگی با خرده مولفه های سازگاری می پردازد، از نوع توصیفی-همبستگی می باشد. جامعه آماری، دانش آموزان پسر ۱۲-۱۰ ساله مقطع چهارم و پنجم ابتدایی ناحیه ۶ مشهد در سال ۱۳۹۱ می باشند که در اجرای مقدماتی مقدماتی، ۵۷ نفر دانش آموز شرکت نمودند. انتخاب این افراد به روش نمونه گیری تصادفی ساده بود. ابزار گردآوری داده ها برای سنجش کیفیت زندگی پرسشنامه ۳۹ سوالی اندرسون و بروک (۲۰۰۰) (به نقل از سلطانی، ۱۳۹۰) و برای سنجش سازگاری از پرسشنامه ۶۰ سوالی که در سال ۱۹۹۳ در هند توسط ا. کی. سینها و ا. کی. سینگ به منظور تعیین میزان سازگاری اجتماعی، عاطفی و آموزشی دانش آموزان ساخته و توسط خانم دکتر قدسی احقر ۵۵ سوال آن گزینش شده (حسینی و همکاران، ۱۳۸۷: ۲۳۰)، استفاده گردیده است. داده ها با استفاده از آزمون آماری رگرسیون چندگانه تجزیه و تحلیل شد.

یافته ها

برای بررسی رابطه بین کیفیت زندگی و سازگاری اجتماعی، آموزشی و عاطفی از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد (جدول ۱). جدول (۱) نتایج ضریب همبستگی بین کیفیت زندگی و سازگاری اجتماعی، آموزشی و عاطفی

متغیر	میانگین	انحراف معیار	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
۱-سازگاری اجتماعی	۵/۰۶	۳/۲۳	۱									
۲-سازگاری تحصیلی	۵/۵۶	۴/۴۰	۰/۷۷**	۱								
۳-سازگاری عاطفی	۴/۹۶	۳/۴۲	۰/۷۵**	۰/۷۵**	۱							
۵-رضایت	۱۸/۵۰	۵/۰۴	۰/۳۹**	۰/۴۹**	۰/۳۶**	۱						
۶-عواطف	۱۳/۰۹	۲/۵۱	۰/۴۶**	۰/۴۶**	۰/۳۸**	۰/۱۶	۱					
۷-رابطه	۱۴/۷۱	۴/۵۹	۰/۳۷**	۰/۵۰**	۰/۵۲**	۰/۶۷**	۰/۱۳	۱				
۸-فرصت	۲۰/۴۳	۳/۹۰	۰/۳۰**	۰/۳۸**	۰/۱۳	۰/۷۲**	۰/۰۵	۰/۶۳**	۱			
۹-پیشرفت	۱۱/۴۰	۱/۶۰	۰/۲۸**	۰/۴۲**	۰/۳۶**	۰/۶۲**	۰/۱۹	۰/۵۵**	۰/۶۴**	۱		
۱۰-ماجراجویی	۱۴/۰۹	۳/۷۹	۰/۴۷**	۰/۵۶**	۰/۳۹**	۰/۸۱**	۰/۱۰	۰/۵۴**	۰/۷۲**	۰/۵۶**	۱	
۱۱-انسجام	۲۱/۰۶	۵/۵۹	۰/۵۹**	۰/۵۴**	۰/۵۵**	۰/۸۲**	۰/۲۹	۰/۷۲**	۰/۶۲**	۰/۵۶**	۰/۷۸**	۱

همانطور که در جدول بالا ملاحظه می کنید بین تمام مولفه های کیفیت زندگی با سازگاری اجتماعی، تحصیلی و عاطفی رابطه معکوس و معناداری وجود دارد و همچنین تمام مولفه های کیفیت زندگی با هم رابطه مثبت و معناداری دارند. برای بررسی اینکه آیا مولفه های کیفیت زندگی می توانند سازگاری اجتماعی دانش آموزان را پیش بینی کند، از رگرسیون چندگانه استفاده شد. نتایج نشان داد که ضریب همبستگی چندگانه برابر $R=0.71$ است این ضریب نشان دهنده رابطه بالایی بین مولفه های کیفیت زندگی با سازگاری اجتماعی می باشد. مقدار R^2 اصلاح شده برابر با 0.35 می باشد که نشان می دهد ۳۵ درصد واریانس متغیر سازگاری اجتماعی از طریق کیفیت زندگی قابل تبیین است. نتایج تحلیل واریانس رگرسیون همچنین نشان می دهد که مقدار F آن معنی دار است ($F(7,24)=3.43, p=0.01$)، نتیجه می گیریم که میزان سازگاری اجتماعی دانش آموزان از طریق میزان کیفیت زندگی آنها قابل پیش بینی می باشد.

برای بررسی اینکه آیا مولفه های کیفیت زندگی می توانند سازگاری تحصیلی دانش آموزان را پیش بینی کند، از رگرسیون چندگانه استفاده شد. ضریب همبستگی چندگانه برابر $R=0.74$ است این ضریب نشان دهنده رابطه بالایی بین مولفه های کیفیت زندگی با سازگاری تحصیلی می باشد. مقدار R^2 اصلاح شده برابر 0.42 می باشد که نشان می دهد ۴۲ درصد واریانس متغیر سازگاری تحصیلی از طریق کیفیت زندگی قابل تبیین است. با توجه به نتایج تحلیل واریانس رگرسیون مقدار F آن معنی دار است ($F(7,24)=4.24, p=0.04$)، نتیجه می گیریم که میزان سازگاری تحصیلی دانش آموزان از طریق میزان کیفیت زندگی آنها قابل پیش بینی می باشد.

برای بررسی اینکه آیا مولفه های کیفیت زندگی می توانند سازگاری عاطفی دانش آموزان را پیش بینی کند، از رگرسیون چندگانه استفاده شد. ضریب همبستگی چندگانه برابر $R=0.73$ است این ضریب نشان دهنده رابطه بالایی بین مولفه های کیفیت زندگی با سازگاری عاطفی می باشد.

مقدار R^2 اصلاح شده برابر با ۰/۴۰ می باشد که نشان می دهد ۴۰ درصد واریانس متغیر سازگاری هیجانی از طریق کیفیت زندگی قابل تبیین است. با توجه به اینکه در نتایج تحلیل واریانس رگرسیون مقدار F آن معنی دار است ($F(7,24)=4.083, p=0.04$)، نتیجه می گیریم که میزان سازگاری عاطفی دانش آموزان از طریق میزان کیفیت زندگی آنها قابل پیش بینی می باشد.

بحث و نتیجه گیری

هدف از پژوهش حاضر، بررسی نقش کیفیت زندگی بر ابعاد مولفه های سازگاری بوده است که بدین منظور در اجرای مقدماتی، ۵۷ دانش آموز دوره ابتدایی مورد بررسی قرار گرفتند. با توجه به نتایج به دست آمده از تحلیل رگرسیون چندگانه این نتیجه به دست آمد که بین تمام مولفه های کیفیت زندگی با سازگاری اجتماعی، تحصیلی و عاطفی رابطه معکوس و معناداری به لحاظ آماری وجود دارد و همچنین تمام مولفه های کیفیت زندگی با هم رابطه مثبت و معناداری دارند. همچنین نتایج بیانگر ناهمخوانی این نتایج با پژوهش های مشابه از جمله یافته های تحقیقات بارون و همکاران (۱۹۹۱)، برنت و همکاران (۱۹۹۹)، دی بروین و ووندن (۲۰۰۵)، دانووهمکاران (۲۰۰۶)، فاکس و همکاران (۲۰۰۶)، کسیدی (۲۰۰۹)، دانسیلن و همکاران (۲۰۰۹) می باشد. به نظر می رسد که علت به دست آمدن چنین نتیجه ای نوع مدرسه، رابطه معلم با دانش آموز، وضعیت اقتصادی، منطقه ی تحصیل، شرایط خانوادگی می باشد که باعث ایجاد یک رابطه معکوس گردیده است.

منابع

۱. احمدی، پروین؛ خادمی، عزت؛ و فتاحی بیات، صدیق. (۱۳۸۸). بررسی آثار فن آوری ارتباط جدید (اینترنت ، بازی های رایانه ای و ماهواره) بر تربیت اجتماعی ، با تاکید بر سازگاری دانش آموزان سال دوم دبیرستانهای تهران. مجله اندیشه های نوین تربیتی، دوره پنجم، ۳، ۳۶-۹.
 ۲. پورشهیار، حسین؛ رسول زاده طباطبایی، کاظم؛ خدایانهی، محمد کریم؛ کاظم نژاد، انوشیروان؛ و همکاران. (۱۳۸۷). بررسی رابطه بین سطوح سازگاری و رگه های شخصیتی نوجوانان. مجله علوم رفتاری، دوره دوم، ۲، ۱۰۶-۹۷.
 ۳. حسینی، نرگس؛ احقر، قدسی؛ اکبری، ابولقاسم؛ و شرفی، نسترن. (۱۳۸۷). پرسشنامه های پژوهشی در زمینه روانشناسی، مشاوره، علوم تربیتی و جامعه شناسی. تهران: انتشارات سخن.
 ۴. خوش کنش، ابولقاسم؛ اسدی، مسعود؛ شیرعلی پور، اصغر؛ کشاورز افشار، حسین. (۱۳۸۹). نقش نیازهای بنیادین و حمایت اجتماعی در سازگاری اجتماعی دانش آموزان مقطع متوسطه. فصلنامه روانشناسی کاربردی، سال چهارم، ۱، ۹۴-۸۲.
 ۵. سلطانی شال، رضا؛ کارشکی، حسین؛ آقامحمدیان شعرباف، حمیدرضا؛ عبدخدایی، محمدسعید؛ و بافنده، حسین. (۱۳۹۰). بررسی روایی و پایایی پرسشنامه کیفیت زندگی در مدارس شهر مشهد. مجله دانشگاه علوم پزشکی کرمان، دوره نوزدهم، ۱، ۹۳-۷۹.
 ۶. شریفی، پاشا. (۱۳۸۴). مطالعه مقدماتی نظریه هوش چند گانه گاردنر در زمینه موضوعهای درسی و سازگاری دانش آموزان. فصلنامه نوآوری های آموزشی، سال چهارم، ۱۱، ۳۵-۱۱.
 ۷. صفوی، محبوبه؛ موسوی لطفی، سیده مریم؛ لطفی، رضا. (۱۳۸۸). بررسی همبستگی بین هوش هیجانی و سازگاری عاطفی و اجتماعی در دانش آموزان دختر پیش دانشگاهی شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۸۶-۸۷. مجله پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، سال چهاردهم، ۵، ۲۶۱-۲۵۵.
 ۸. عارفی، مژگان؛ رضویه، اصغر. (۱۳۸۲). بررسی رابطه پرخاشگری آشکار و ارتباطی با سازگاری عاطفی- اجتماعی دانش آموزان دختر و پسر دوره ابتدایی. مجله دانش و پژوهش در روانشناسی، ۱۶، ۱۱۳-۱۲۵.
 ۹. علوی، اعظم؛ پروین، ندا؛ خیری، سلیمان؛ حمیدی زاده، حمید؛ و همکاران. (۱۳۸۵). مقایسه دیدگاه کودکان مبتلا به تالاسمی ماژور و والدینشان در مورد کیفیت زندگی کودکان مذکور در شهر کرد. مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی شهر کرد، دوره هشتم، ۴۱-۳۵.
 ۱۰. علوی، اعظم؛ ژروین، ندا؛ صالحیان، تهمینه؛ و سمیع پور، وحید. (۱۳۸۹). مقایسه کیفیت زندگی کودکان و نوجوانان مبتلا به دیابت از دیدگاه خود و والدینشان با گروه سالم در شهر کرد. مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی کردستان، دوره پانزدهم، ۵۲-۴۶.
 ۱۱. موسوی، مریم؛ رئیس، مرضیه؛ و اصغر نژاد فرید، علی اصغر. (۱۳۹۱). رابطه هوش هیجانی و سازگاری آموزشی در دانش آموزان دختر مقطع پیش دانشگاهی شهر تهران. مجله تحقیقات علوم پزشکی زاهدان، دوره چهاردهم، ۹۴-۹۱.
 ۱۲. نجفی، مازال؛ و برهانی، فریبا. (۱۳۸۹). کیفیت زندگی کودکان سن مدرسه مراجعه کننده به مرکز بیماری های خاص شهر کرمان در سال ۱۳۸۹، مجله دانشکده ژرستاری و مامایی رازی کرمان، سال دهم، ۳۳، ۲۰-۲۶.
13. AhmadiGatab, T., Shayan, N., Medizade Tazangi, R., & Taheri, M. (2011). Students' life quality prediction based on life skills. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 30, 1980 – 1982.

14. AhmadiGatab, T., Shayan, N., & Taheri, M. (2011). The relationship between psychological health, happiness and life quality in the students. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 30, 1983 – 1985.
15. Malkoc, A. (2011). Quality of life and subjective well-being in undergraduate students. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 15, 2843–2847.
16. Mohammadi, A. (2011). Survey the Effects of Life Skills Training on Tabriz High School Student's Satisfaction of Life. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 30, 1843 – 1845.
17. Talebzadeh, F., & Samkan, M. (2011). Happiness for our kids in schools: A conceptual model, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 29, 1462 – 1471.